

BOOKA.

Knjiga **186**

ZA IZDAVAČA

Ivan Bevc

Nika Strugar Bevc

© za srpsko izdanje

BOOKA

11000 Beograd, Cara Dušana 68

office@booka.in

www.booka.rs

PRELOM

Bodin Jovanović

DIZAJN KORICA

Tamara Tasić

ŠTAMPA

DMD štamparija

Beograd, 2023.

MIRA FURLAN

TOTALNA RASPRODAJA

© Mira Furlan, 2010.

Prvi put objavljeno Samizdat B92, Beograd, 2010.

Sva prava zadržana.

Nijedan deo ove knjige ne može se koristiti
ni reprodukovati u bilo kom obliku bez
pismene saglasnosti izdavača.

MIRA FURLAN
TOTALNA RASPRODAJA

Marku i Goranu

SASVIM OBICAN DAN

Pohvala čitanju ili Moja generacija

Čovjek se obratio direktno meni. Čekaj malo, mislim, otkud to? Kako zna? Je li prisluškivao moje telefonske razgovore? Naravno, svaki dobar pisac prisluškuje sve naše telefonske razgovore, čita naša pisma i dnevnike i nekako, valjda telepatski, zna i razumije sve ono što mislimo, a ne znamo da mislimo, ono što osjećamo, a ne znamo da osjećamo. Preko njih, pisaca, mi dopiremo do sebe samih. Preko knjiga koje čitamo postajemo ono što jesmo.

Na mom noćnom ormariću kod kuće knjige kao da se množe. Slažem ih na razne, razdvojene hrpice: *fiction* na jednu stranu, *non fiction* (mnogo manja hrpica) na drugu, knjige na raznim jezicima na razne, samo za njih određene, gomilice. Kupovanje knjiga postalo je opsesija, bolest, adikcija. Možda ima negdje neki *rehab* za ovisnike o kupovanju knjiga. Jer, žalosno ali istinito, mnogo više kupujem nego što čitam (dobri stari neutemeljeni optimizam).

Čitam u djelićima, počinjem, a ne završavam, ne mogu se „ufurati“ (pitam se upotrebljava li se još uvijek ta riječ iz moje mladosti ili više nitko ne zna što ona znači), mučim se s jednom istom knjigom, pa je konačno odlažem, da bih joj se kasnije u nekoliko navrata opet vraćala,

čitam navečer, umorna, zijeajući, drugi dan više nemam pojma što sam pročitala i gdje sam stala, počinjem iznova dok me cijeli proces toliko ne frustrira da, poražena, uključujem televiziju i gledam neku glupost, grizući se zbog toga što me u drugoj sobi čeka moja nedovršena knjiga. U rascjepkanom životu koji svi živimo, s milion obaveza i stalnim osjećajem grižnje savjesti zbog toga što nikako da postignemo sve ono što bismo morali ili što smo zamislili da bismo trebali ili mogli, čitanje knjiga postaje neopisiv luksuz. Zato triput hura za *time out* od života koje nam daju povremeni i tako dragocjeni boravci u hotelskim sobama, ma kakve i ma gdje one bile.

Hornbyjevu knjigu *Kako biti dobar* progutala sam u jednom dahu, ne samo zbog poklonjenog mi *time outa* nego i zato što je to knjiga koja se obraća mojoj generaciji, onoj između 40. i 50. (i sve oko toga), ljudima koji su bili premladi da budu hipiji, a prestari za punk (ili su bili oboje ili nijedno i sve oko toga), ljudima koji su rasli s rock 'n' rollom i američkim filmom, ljudima kojima se čini da su nekom greškom doprli do tzv. srednjih godina, ljudima koji nikako da pristanu na to da konačno odrastu, ljudima koji sami sebe još uvijek ubrajaju u „nas mlade“, dok su ih svi oko njih već davno otpisali, ljudima koji su, nekako protiv svoje volje, stigli do dobi kad se očekuje rezimiranje proteklog života, dok se njima čini da svoje živote nisu još pravo ni započeli, ljudima, ukratko, koji su „too young to die, too old to rock 'n' roll“. To su ljudi koje je starenje zateklo, ljudi s ispražnjenim baterijama, s ohlađenim srcima, ljudi koji su negdje pogubili smisao, vjeru, nadu. Ljudi koji osjećaju da su uhvaćeni u zamku, ugodnu i komfornu doduše, ali ipak zamku. Ljudi koji osjećaju da nemaju izlaza, koji imaju potrebu da počnu iznova, da pod svaku cijenu napune baterije, makar i pod cijenu pucanja

vlastitog života, jer je prazan život nikakav život, jer se čovjek osjeća kao da i nije živ i tada nikakve karijere i nikakve love ne mogu pomoći.

Zatečena vlastitim starenjem, uglavnom bez religije ili bilo kakvog spiritualnog vodstva, naša generacija tetura, negdje između starih, mladenačkih liberalnih vrijednosti i novih, okrutno tržišnokapitalističkih, u brakovima koji pucaju, s djecom kojoj ne znaju pokazati kako se živi (jer im to samima nije jasno), s ohlađenim srcima, s ispraznjenim dušama. Ona se hvata za *new age*, jogu, budizam, okultizam, ona se hvata za svaku slamku tražeći spas u nepotrebnim, nezadovoljavajućim ljubavnim aferama, sumnjivim artistskim i humanitarnim projektima, neprestano tražeći novi *high* i uporno padajući u neminovni *low*, kao *junky*ji najgore vrste, kao mjesečari, kao izgubljeni tumarači po ovoj planeti koja gine i koja se gasi upravo zbog njihove nepažnje i nemara. *Survivori* bezbrojnih i različitih brodoloma, u glavama im odzvanja dragi, tako dobro znani glas zauvijek nestalog Joea Strummera: „Should I stay or should I go?“ Ostati, poručuje Hornby. Ostati, trudeći se, makar i uzaludno, da „budemo dobri“, da od svojih života ne učinimo zbrku i da oko sebe ne sijemo zlo. Jer negdje ipak još uvijek postoje neki ideal kojeg se sjećamo i potreba da se nađe smisao, da se nađe ljubav, da se nađe vjera. „How to be good“ pitanje je na koje nema odgovora. Odgovor i dalje treba tražiti, uvijek iznova i svakodnevno. Jer odustajanje znači smrt. A još uvijek smo, eto, živi. Ili, kao što bi rekao Elton John, „we’re still standing, yeah, yeah, yeah“.

Honolulu, 29. 4. 2005.

Ry ili Umjetnik bez ega

Prije tisuću i nešto godina, u nekom drugom životu, u nekom drugom svijetu, jedna mlada djevojka zaljubljena u umjetnost i knjige putovala je Francuskom od jedne do druge romaničke crkve. Ta ista djevojka, još uvijek zaljubljena u iste stvari, istog temperamenta i istog karaktera, ta djevojka koja više nije djevojka, sada se sjeća vlastite misli iz prethodnog života, misli koju je imala stojeći u maloj, mračnoj crkvi u gradiću Vezelay. Promatrajući kapitele u crkvi, shvatila je da je najljepši, najvredniji, najminuciozniji rad anonimnih srednjovjekovnih umjetnika uložen u kapitele na samom vrhu crkvenih stubova, u prostoru koji je izvan vizualnog domašaja posjetitelja. „Zašto uložiti toliko rad u nešto što se ne može vidjeti?“, pitala se. I onda, u trenutku epifanije, žena je shvatila – ili, bolje, naslutila – da je nebitno hoće li taj rad biti viđen, hoće li njegovo postojanje uopće biti (ljudskim okom) uočeno. Jer je rad, taj rad i bilo koji ozbiljni rad, namijenjen drugoj svrsi. On se ne obraća drugom čovjeku, on se obraća bogu, ma što ta riječ kome značila. Umjetnost ne služi u svrhu promoviranja umjetnika, ona služi u svrhu promoviranja boga. Ego ne postoji. Sve što se radi, radi se zbog rada samog, a hoće li taj rad ikada biti viđen, hoće li biti priznat, hoće li biti voljen ili kuđen, hoće li nam

donijeti korist i priznanja ili će nam donijeti nesreću, tugu i propast, o tome nije naše da brinemo. To je krajičkom uma tada shvatila (sada se sjeća), a onda sa strašću zaboravila, birajući za sebe zvanje u kojem se umjetnik sam i njegovo djelo poistovjećuju, postaju jedno i isto, zvanje u kojem je ego okosnica umjetnikova rada (ili se barem tako čini), a instant-gratifikacija u obliku nagrade, pljeska, priznanja i novca jest, čini se, bitan element koji opravdava ili poništava samo umjetnikovo postojanje. Što će reći, što će misliti, hoće li me voljeti, hoću li im se svidjeti? Da li su ta i takva pitanja prolazila kroz glavu onom nepoznatom Pierreu, Francoisu ili Jeanu, koji je u hladnoj crkvi nekad u 11. stoljeću stajao na skeli i rezbario malu figuricu Isusa na magarcu, figuricu koju nikad nitko neće vidjeti, ali koja će, bez obzira na to, postojati? I tko smo to mi koji sebe zovemo umjetnicima, kad je jedino što nam se po praznim nesretnim glavama mota uvijek ono isto pitanje: hoće li nas voljeti, hoće li nas primijetiti, hoće li nas uzeti? Jer mi ne postojimo neprimijećeni. Jer mi umiremo neosvijetljeni. Jer mi smo samo male prašnjave mrtve figurice koje netko treba skinuti s visokih prašnih polica i postaviti nas pod svjetlo da nas cijeli svijet konačno vidi i da nam, po mogućnosti, glasno aplaudira – tek tada ćemo postojati, tek tada će naše postojanje na ovom svijetu biti opravdano.

Postoji li u današnjem svijetu umjetnik bez ega? Nije li sve samo i jedino ego? Znamo sve o Jen i Bradu, znamo svaki detalj iz Angelinina seksualnog života, znamo koje socijalno neprihvaćene dječje igre vesele Michaela Jacksona, znamo kako je Russell Crowe opičio telefon u lice hotelskog recepcionera. Što znamo o Ryu Cooderu? Ne znamo ništa. Cooder, koji je, između ostalog, svirao sa Stonesima, Van Morrisonom, Randyjem Newmanom,

napravio nebrojene genijalne solo ploče (od ranih *Boomer's Story*, *Paradise and Lunch* do kasnijih *Bop Till You Drop* i *Borderline*), izdao desetak albuma filmske muzike, među kojima je remek-djelo – muzika za Wendersov *Paris, Texas*, zadnjih se godina bavi skoro isključivo izdavanjem ploča koje promoviraju, predstavljaju i slave druga imena. Cooder je nastavljatelj tradicije anonimnog srednjovjekovnog, duboko religioznog umjetnika, onog koji služi nečemu što je veće od njega, onog koji sebe zaboravlja, izostavlja, onog koji, bez ega, takoreći bez sebe, služi svom bogu. Ry Cooder ponizno i genijalno služi bogu muzike. On je hodočasnik koji putuje po svijetu obilazeći sveta mjesta i nalazeći po zaboravljenim kucima svete ljude. On je antropolog koji istražuje drugačije svjetove, on je sociolog koji se bavi gorućim društvenim pitanjima, on je arheolog koji otkriva staro, zaboravljeno blago, on je i vatreni, strastveni politički aktivist koji ukazuje na davne, nikad zaboravljene nepravde. A sve samo i jedino muzikom. On je Umjetnik u svojoj čistoj formi, nepatvorenoj, nezagađenoj, formi lišenoj svih oblatni samopromocije, samohvale, ega. Snimio je tri albuma s velikim havajskim gitaristom Gabbijem Pahinuijem (svi su albumi pod Pahinuijevim imenom), složio je prekrasnu ploču s indijskim muzičarem V. M. Bhattom, napravio je genijalnu ploču afričkog bluesa s Alijem Farkom Touréom, a onda je nadmašio samog sebe s *Buena Vista Social Clubom*, predstavivši svijetu zaboravljene stare kubanske muzičare (i, bitnije, njihovu zaboravljenu muziku) od kojih su neki, dok ih Ry nije pozvao u studio, bili ulični čistači cipela (Ibrahim Ferrer), a drugi nisu dekadama imali prilike da sjednu za klavir (kao genijalni pijanist Ruben Gonzales). Ry je, dakle, i arhivist, skupljač, on je putnik namjernik, prijatelj u nevolji, spasitelj poniženih i zaboravljenih. On je, zaista, *the real thing*. On je Umjetnik. On je Čovjek.

Nakon mnogo godina konačno je izašao novi album s imenom Rya Coodera. Na CD-u piše: Chavez Ravine, a record by Ry Cooder (obratiti pažnju na retrotermin „record“). Uz to što se, u muzičkom smislu, radi o genijalnoj ploči, to je i konceptualno djelo koje se bavi političkim, socijalnim, lingvističkim, muzičkopovijesnim aspektima, djelo koje priča priču, skoro kao *soundtrack* nekog muzičkog filma, filma o davno zaboravljenom svijetu koji je nestao u ime takozvanog progresa, pregažen buldožerima novog, pohlepnog, beskrupuloznog društva. Chavez Ravine je četrdesetih godina bilo živahno naselje u Istočnom Los Angelesu, centar meksičke, *chicano*, *pachuco* populacije, mjesto gdje je život bujao po malim skromnim kućicama, gdje se sviralo i pjevalo, gdje su bendovi cvjetali i bokovi se njihali u *pachuco boogie* ritmu. Neke mame su mijesile tortilje, neki su tate svirali harmoniku u bendovima Little Willie G. i Thee Midneters, neki su se tamnoputi dječaci ljubili s nekim crnookim djevojkama na haubama starih *studebakera*. Bila je to neka druga Amerika, zemlja koje više nema, zemlja mekanija, ljudskija. Onda su početkom pedesetih došli buldožeri i spravnili taj topli *barrio*, prepun života i muzike, te je na tom mjestu sagrađen veliki stadion Dodgers. Ljudi su izgubili svoje domove, svoj svijet, svoj život. U jednoj od pjesama Cooder pušta staru snimku službenog političkog govora koji najavljuje kako će Los Angeles biti prvi američki grad bez slumova. U drugoj pjesmi Cooder je snimio Franka Wilkinzona, devedesetogodišnjeg starca, koji se u mladosti zalagao za očuvanje Chavez Ravinea i zbog toga bio stavljen u zatvor kao komunist. Bilo je to vrijeme McCarthyja i J. Edgara Hoovera. (U pjesmi „Don't Call me Red“ stari Frank slavodobitno pjeva: „Nadživio sam te gadove.“ Hoće li itko od nas imati tu sreću?) *Chicano*-legenda Lalo Guerrero pjeva svoju pjesmu „Barrio Viejo“ u kojoj oplakuje

nestajanje starih naselja u ime progressa i završava stihovima: „Umiremo zajedno, nek me pokopaju u tvom tlu, bit ćemo mrtvi zajedno, okruženi samo uspomenama.“ Cooder, kao i uvijek, zapošljava stare, zaboravljene i genijalne kao što su Guerrero ili Little Willie G., koji, kao apsolutna legenda Istočnog Los Angelesa, svira često s Los Lobosima (čija se prva ploča zvala *Just Another Band from East L. A.*). Tu je i slavni harmonikaš Flaco Jimenez, Bla Pahinui, David Hidalgo iz Los Lobosa. Ry Cooder je oživio jedan zaboravljeni, pregaženi svijet, poklonio nam živu, predivnu, strastvenu, tužnu i veselu muziku tog svijeta i učinio da, po ne znam koji put, zaplačemo nad nepravdom. A u svemu tome on je i opet u sjeni. Muzika je jedina važna i, kroz nju, ljudskost koja nam u ovom brzom, hladnom i gadnom svijetu neprestano izmiče.

Možda je Ry Cooder spiritualni rođak starog argentinskog budista Jorgea Luisa Borgesa, koji kaže: „Molim bogove ili sveukupnost vremena da moj život zasluži zaborav, da moje ime bude Nitko (...) ali da neki stih potraje u noći naklonjenoj sjećanju (...)“

Los Angeles, 9. 12. 2005.

Sasvim običan dan u Hollywoodu

Subota je, sunčan dan, škole nema i ja se veselim da ću ostati s mamom i tatom kod kuće. Najljepše je kad smo svi zajedno, mama, tata, ja i naša mačkica. Subota je najbolji dan jer poslije nje dolazi nedjelja i opet nema škole.

Probudio sam se u sedam, uvukao se kod mame i tate u krevet i proderao se: „Probudite se! Već je dan!“ Mama je ostala nepomično ležati, a tata je jedva čujno promrmljao: „Molim te, spavaj još malo.“ Ja sam rekao: „Neću. Dosadno je spavati.“ Odlučio sam skakati po krevetu ne bih li ih probudio. Mama se pokrila poplunom preko glave, tata je zavukao glavu pod jastuk. Mačkica je rekla „mijau“, zijevnula i okrenula se na drugu stranu. Zaključio sam da je došlo vrijeme za radikalnije metode, pa sam počeo skakati po maminom trbuhu i tatinim leđima. To je uspjelo probuditi samo mačkicu, koja se uvrijeđeno protegla te izvela svoju standardnu joga-sekvencu (*down-dog-child-cat*), da bi zatim polako sišla s kreveta i kroz svoja vratašca izašla u svoj uobičajeni jutarnji meditativni lov. Mama i tata, međutim, ostali su u pozi finalne relaksacije, u jogi poznate kao *savasana* ili poza mrtvacu. Mama je odlučila otvoriti oči tek kad sam joj sjeo na lice, a tata tek kad sam ga udario u pleksus.

Nakon nekoliko neuvjerljivih pokušaja protesta i očajničkih molbi da se još malo ostane u krevetu (nikad neću shvatiti zašto odrasli tako žarko žele spavati po cijeli dan, kad je to nešto najdosadnije na svijetu) mama i tata su, tiho prigovarajući, konačno izmigoljili iz kreveta i naš dan je mogao početi.

Dan sam, dakle, započeo doručkom (žitariće) i gledanjem televizije (Nickelodeon). Mama mi dugo vremena nije dopuštala da gledam svoj omiljeni show *Mucha Lucha* koji se sastoji samo i isključivo od mlaćenja, tuče i borbe svih protiv svih na sve moguće načine. Konačno je pristala kad sam joj rekao da, gledajući tu emisiju, učim španjolski. To je potvrdilo moje uvjerenje da je za postizanje cilja od neprocjenjive važnosti biti upoznat sa slabostima i opsesijama osobe koju pokušavamo manipulirati. Opsesija moje mame su, naime, takozvani strani jezici. Ne razumijem tu opsesiju, a ni drugi je ovdje u Americi ne razumiju – cijeli svijet ionako govori naš jezik – ali nisam protiv toga da se u svrhu postizanja cilja poslužim svim sredstvima koja su mi pri ruci, pa i onim što ne razumijem.

Nakon što smo čitali nove knjižice, ovog puta o havajskoj božici Pele (tata je mislio da se radi o nekom nogometašu), obukli smo se i mama me odvezla na sat gimnastike i zatim na sat plivanja u YMCA, naš lokalni *health club*. Na gimnastici sam napravio nekoliko odličnih stojeva na rukama i kolutova nazad, a na plivanju sam učio *free style*, *backstroke* i *butterfly*. Mama kaže da ja već sada plivam bolje od nje. Ne samo da plivam bolje od nje nego sam bolji i na kompjuteru. Čudno je to kako mama malo toga zna. Ni vožnja joj baš ne ide najbolje. Kad joj kažem: „Mama, ti ništa ne znaš“, ona se brani da zna strane jezike. Kao da je to ikome važno.

Kad smo izašli iz YMCA-a i kad mi je mama, nakon mog vriskanja i zanovijetanja, na kraju ipak odlučila

kupiti čips s dodatkom sira (mljac – mama kaže da je sam pogled na kutiju štetan po zdravlje), ukrcali smo se u auto i, prije nego što ćemo se vratiti kući, krenuli u dućan. Bilo je tri popodne, sunce je sjalo, povjetarac njihao grane. Mi smo slušali CD sa španjolskim za djecu (što reći??). Vozili smo se po Hollywoodu, ja sam gledao ljude i aute i kuće i reklame na cesti i jeo svoj čips te ponavljao zajedno s CD-om: uno, dos, tres... Čuo sam kako mama ispod glasa govori sama sa sobom. Pitala se: „Da li da skrenem na Seward ili da idem do La Bree?“ Onda je sama sebi odgovorila: „Potpuno svejedno. Ne da mi se više voziti po ovom dosadnom Fountainu, idem na Seward do Santa Monice.“ Mama je, dakle, skrenula i tada sam začuo seriju pucnjeva. Mama je kriknula, ali meni još uvijek nije bilo ništa jasno. Onda sam vidio: pored nas, na cesti, pet-šest tipova, s bejzbolskim kapicama i onim hlačicama što padaju ispod bokova, igralo se pucanja iz pištolja oko nekog auta. Paf, paf, paf, pucali su dječaci. Jedan se sakrio ispod auta, drugi je pucao s druge strane, vidio sam cijev njegovog pištolja uperenu u našem smjeru. Je li on to puca na nas? „Mili, dragi, mišiću mali moj“, histeričnim glasom vikala je moja mama. „Mama, što je?“ pitao sam. „Bože moj, oni zaista pucaju. Ne boj se, ne boj se! Bježimo odavde“, nesuvislo je govorila mama.

Mama je dala gas. Da nisam bio vezan u svom sjedalu, vjerojatno bih bio pao na pod. Zaustavili smo se na prvom uglu. Mama je teško disala. Meni još uvijek ništa nije bilo jasno. „Možda su se samo igrali“, pokušao sam tješiti mamu. „Ne mogu voziti, ruke su mi mokre, kližu se po volanu“, rekla je mama. Cijelim putem do dućana mama je pričala nešto o nestvarnosti cijelog događaja, o tome kako je stalno tražila kameru misleći da se radi o snimanju, o tome kako ne želi živjeti u ovakvom gradu i u ovakvom svijetu, o tome kako je sve, ali baš sve čisti slučaj

i stvar nedokučivog tajminga, o tome zašto je baš na tu ulicu odlučila krenuti u toj sekundi i kako smo mogli biti mrtvi da je onaj metak slučajno prošao kroz naše staklo.

Kad smo stigli do dućana, ja nisam htio izaći iz auta. Rekao sam: „Mama, bojim se. Ne želim da na mene pucaju.“ Mama me je tješila i rekla da smo ovdje, na pet minuta od mjesta pucanja, konačno sigurni i da nam se tu ništa ne može dogoditi. Pitao sam se otkud joj to uvjerenje i kako se čovjek uopće ikada može osjećati „sigurno“. „How can we ever feel safe?“, upitao sam, a mama je samo šutila i tupo zurila pred sebe. Rekao sam mami da mislim da bismo morali nazvati policiju. Mama se iz nekog razloga oglušila na taj prijedlog. Na kraju me nasilu izvukla iz auta i krenuli smo u dućan, gdje sam odmah otvorio sve keksiće koje smo kupili i na licu mjesta ih pojeo ne bih li se malo smirio.

Sutradan smo pročitali u novinama da je u subotu u Hollywoodu ubijen maloljetni A. G. i da je osumnjičeni u pritvoru. Mama je rekla: „Mi smo, dakle, bili oni nesretni Nevini prolaznici, *the Innocent Passers-by*. Zatekli smo se na krivom mjestu u krivo vrijeme. A zvuk pištolja bio je tako šupalj. A mladići su trčali oko auta tako općenito, tako amaterski, kao da se nitko nije potrudio da malo uvježba, raskadrira, oživi, izrežira scenu.“

Ja sam zaključio da borbe između dobrih i loših dječaka nekako bolje izgledaju na televiziji. Ova stvarna „lucha“ nije bila čak ni *scary*. Da su možda imali zvučne efekte da ih podmetnu pod stvarno pucanje... ali ne, nema šanse. Odsad borbe gledam samo na televiziji.

Los Angeles, 4. 2. 2005.

Škola

Čini se da upisati dijete u prvi razred osnovne škole ne bi trebalo bit izvor duboke tjeskobe, teške depresije i razlog za sumnju u sebe i svijet. Ipak, u ovoj zemlji, u ovom gradu, traženje dobre škole za petogodišnje dijete jest upravo to. Kao i u svim ostalim disciplinama američkog života, za tu je akciju potrebna ogromna količina izdržljivosti, spretnosti, agresivnosti i talenta za tzv. *schmoozing*, koji se pokazuje kao najpotrebniji talent za život u ovim krajevima. Kako prevesti važnu riječ *schmoozing*? Rječnik američkog slenga nudi nam kao definiciju nevinu riječ *chatting*, tj. brbljanje, ćaskanje ili čavrljanje (po Bujasu). *Schmooser*, kaže dalje rječnik, jest onaj koji dobro brblja i konverzira. *Schmoozing* je, naravno, mnogo opsežnija i ozbiljnija disciplina. Baš kao i druga, srodna disciplina čija mi pravila uporno izmiču: *networking*. Samoj se sebi činim mračno cinična kad pomislim: krajnje je vrijeme da se otvori škola za *networking* i *schmoozing*. Onda otvorim katalog obližnjeg koledža i nađem predmet koji se upravo tako zove: „*Schmoozing and Networking for Beginners*“. Počinjem intenzivno razmišljati o tome da se prijavim.

Dakle, škole. Ako slučajno ne živiš u kraju s dobrom školom, u teškoj si situaciji. Ljudi se sele zbog škola,

prijavljaju se na lažne adrese prijatelja i poznanika, a ako nisu spremni na totalno ispreturavanje vlastitog života, onda kreću u prije spomenuti *schmoozing-networking* ne bi li bili prihvaćeni u školu po svom izboru, umjesto da pripadnu tamo kamo ih je slučajno bacila njihova geografska situacija.

U tu grupu spadam ja.

Mjesecima sam pisala srdačna pisma direktorima, odlazila u odabrane škole pažljivo namještajući svoj, činilo mi se, najšarmantniji smiješak. Kao volonter sam predavala djeci francuski, njemački, jogu. Vozila sam se šest mjeseci na drugi dio grada, sat vremena tamo i sat vremena natrag, svakog četvrtka, i radila s jednom malom djevojčicom kojoj je trebala pomoć u čitanju i pisanju. Bila sam joj mentor. I smiješila sam se stalno, do bola. I bila beskrajno ljubazna i draga i dobra i ponizna i zahvalna. Na kraju su mi rekli: „So sorry. It just didn't work out.“ A ja sam se i na to opet smiješila i oni su se smiješili i osjećala sam se kao retardirano dijete, a oni valjda kao moji pomalo zabrinuti učitelji koji mi beskrajno žele, ali, eto, nikako ne uspijevaju pomoći.

Uporno vježbanje u uzaludnosti. Besmislenost svake akcije. Indijci savjetuju da akcije treba izvoditi zbog njih samih, a ne zbog željenog rezultata. Nikada ništa ne očekivati, biti ravnodušan kako prema uspjehu tako i prema neuspjehu. Kako to postići?

S druge strane spektra, postoji stanje koje ovdje vole definirati kao *going postal*. To je ono kad čovjek poludi, uzme mitraljez i krene pucati po svima i po svemu. Zašto *postal*? To treba pitati kreativnim zanosom ispunjene poštanske službenike. Nedavno je tako jedan stariji penzionirani čovjek odlučio da zli svijet kazni zbog svih nedjela koja mu je ovaj tokom života učinio. Radio je na projektu

nekoliko godina. Preuredio je bager (!) u tenk (!) i zatim krenuo uništavati odabrane ciljeve po gradu, negdje na Midwestu, tj. u centralnom dijelu Amerike, onom koji je glasao i koji će glasati za Busha i ostale busheve. Na kraju se u tom tenku ubio. Očevici su pričali da je grad izgledao kao da ga je poharao tornado. Čovjek je u svakom slučaju ostavio svoj trag. Rekao je svoje. Izrazio se.

Ja nisam (još) pribjegli tom rješenju (a nije posve neprivlačno maštati o globalnoj osveti po raznim gradovima na planeti), nego me samo uhvatio stravičan bol u želucu kad su me nakon šest mjeseci teškog rada u jednom danu odbili u dvije škole. U treću sam se odvezla u suzama, očekujući da me ista sudbina zadesi i na trećem mjestu. Jedva sam se od bolova uspjela izvući iz auta, misleći: OK, idem ponizno još po taj zadnji udarac. Kad ono, pobjeda. Konačna pobjeda. Ušli smo u prvi razred osnovne! Direktorica je bila blago prestravljena kad sam je u suzama počela grliti. Možda se pokajala, misleći: eto lude žene. Ali – srećom – bilo je kasno za kajanje. Nakon svega čovjek se ne može ne zapitati: gdje griješim? Je li moj smiješak bio pretjeran? Ili nedovoljan? Jesam li bila preljubazna? Ili nedovoljno ljubazna? Preuporna ili nedovoljno agresivna? Jesu li se prepali moje intenzivnosti ili sam im bila prebljeda, pa me nisu ni primijetili? Naravno, druga faza je uspoređivanje s drugima, a to vodi direktno u ludilo. N. je primljena – možda je tajna u njenoj zeleno ofarbanoj kosi? L. je također primljena – ima 150 kila i voli se oblačiti u kratke hlačice – je li to tajna njenog uspjeha? D. mi je nježno saopćila: „Ja sam im odmah rekla: to je to što želim i tako će biti. Moje dijete će ići u ovu školu. Ti nisi bila dovoljno gruba. Prefina si.“ (To sam prevela kao: nedovoljno si se trudila, nije ti dovoljno stalo.)

Prijateljica mi kaže: „Oni uvijek prepoznaju ljude koji znaju znanje. I one koji ne znaju. Ne možeš ih prevariti.“

Koje znanje? Ono bitno. Ono koje se ne uči u školama. To znači da se pod hitno mora isprobati onaj kurs pod nazivom *Schmoozing* – možda ću tek onda konačno profunkcionirati.

Toliko se truditi oko prilagodbe, a ipak vječno ostati „neprilagođen“. U glavi mi je Kafkina priča „Pismo ocu“. Kafka piše o tome kako cijeli život očekuje da ga „otkrij u prevari“. „Nije naš“, konačno će ustvrditi neki konzilij, ovaj ili onaj, u ovom ili onom kontekstu. I bajci će doći kraj. O tome znam podosta.

Interesantno je u cijeloj priči da sam u sagi o školama bitna bila ja, a ne moj sin. Njega nikada nitko nije poželio vidjeti ni upoznati. Tko će to ići u prvi razred osnovne škole? Mislim da je krajnji čas da obnovim tablicu množenja.

Los Angeles, 18. 6. 2004.

Sreća

„Sretna nova godina.“ „Mnogo sreće u novoj godini.“ „Budi sretna u novoj godini.“ „Nek te sreća prati.“ „Nek ti se ispune sve želje.“ „Sretna nova godina.“

Sreća. Sreća. Sreća. Želimo ju jedni drugima, želimo je sami sebi. Život nam se, kako se čini, sastoji od ganjanja sreće. Kao da neprestano pokušavamo uhvatiti zanosnog leptira, mi trčimo kao ljudi, skaćemo s kamena na kamen, upadamo u provalije i penjemo se na litice, uvijek prespori i pretromi da ga konačno poklopimo svojom mrežicom, da ga spremimo u kutijicu, da ga se domognemo, njega, tog prelijepog leptirića, nestašnog, neuhvatljivog, neodoljivog. Nije li taj leptir neodoljiv upravo zbog toga što negdje u dubini duše znamo da nikad neće biti naš, da ne može biti naš, da će nam, koliko god se trudili, na kraju izmaći, izmigoljiti, da je tajna njegove privlačnosti upravo u njegovoj neuhvatljivosti?

A kako se samo trudimo! Spremni smo na sve ne bismo li ga dohvatili. Spremni smo gutati pilule svih vrsta, spremni smo putovati na kraj svijeta, roniti na dno mora, spremni smo se seliti, neumorno mijenjati lokacije jer nam se neke druge uvijek čine privlačnijima od one na kojoj jesmo, spremni smo dovesti u pitanje čitav svoj život jer nam se čini da smo u njemu, ah, tako nesretni, a da

bismo možda u nekom drugom, najčešće onom zamišljenom, bili, ah, toliko sretniji, spremni smo povređivati sebe, druge, spremni smo na pretumbavanje svojih života, na gubitke svih vrsta samo da ga se domognemo, tog leptirića neuhvatljivog, tog leptirića koji nam izmiče čitav život, tog leptirića raznobojnog i zanosnog koji nam leprša pred nosom, da bi se već u sljedećem trenutku obreo negdje daleko, na samom horizontu, već nejasan i mutnih obrisa, jedva vidljiv i tako dalek, ah, tako dalek.

Zaista, što bi nas to učinilo sretnima? Zauvijek sretnima? Jer sreća nije sreća, čini nam se, ako nije stalna i ako nije zauvijek. Kako biti sretan u trenutku ako znamo da će taj trenutak proći i da nas poslije njega čeka tako dobro poznata nesreća, ili barem odsustvo sreće? Ne, u svojim maštanjima o sreći mi zahtijevamo da ona traje i da nas nikad ne napušta. Uporno zahtijevajući stalnost i nepromjenjivost u svojim životima, koji su po definiciji nestalni i promjenjivi, mi neumorno lupamo glavom o tvrdi golemi neuništivi zid, ranjavajući se uvijek iznova, ali odbijajući da se predamo. Predaja nam se čini kao odustajanje od svoje strastvene, tople ljudskosti. Odustajanje od zahtjeva za nepromjenjivošću čini nam se kao pristajanje na vlastitu smrt. Ne, mi želimo biti živi i, ako je potrebno, očajni. Mi želimo biti živi i potpuno izbezumljeni. Mi želimo biti živi i duboko nesretni. Uostalom, intenzivna nesreća je u svojim fizičkim manifestacijama toliko slična intenzivnoj sreći da smo često spremni zamijeniti jedan osjećaj drugim, ne bismo li se osjetili intenzivno živima. Da, prepoznamo to stanje: grozničavo, napeto, bol u truhu, knedla u grlu. Jesmo li mi to zaljubljeni ili smo pred samoubojstvom? Nije nam baš sasvim jasno, ali – *who cares*. Glavno da boli. Glavno da osjećamo. Glavno da nas lupa

adrenalin, dopamin, serotonin, glavno da nam zuji u glavi, da nas boli cijelo tijelo, da plaćemo po čitave dane. Sreća?

Budisti kažu da je ganjanje sreće (*pursuit of happiness*, inače zagaraniran američkim Ustavom) siguran put u stalnu nesreću. Nada neminovno vodi u razočaranje, a svaki uzlet je, po svojoj vlastitoj unutrašnjoj logici, samo najava pada. Stari Grci su imali poslovicu: „Nijedan čovjek nije sretan sve dok nije mrtav.“ (Naravno, tu je i Epikur, duhovni otac današnje svjetske reklamne industrije, koji je smatrao da je „užitak jedini cilj života“. Tako nam u današnjem svijetu svi stalno obećavaju novi užitak koji će nas usrećiti: novi auto, nova kuća, nova žena, novi posao, novi grad, novi kontinent, novi, najnovijim pilulama re-dizajnirani mozak. U obranu Epikura, doduše, mora se reći da je njegova lista najvrednijih užitaka uključivala vrijednosti kao što su prijateljstvo i sloboda, vrijednosti koje nekim čudom nisu zastupljene na reklamnim porukama kojima smo bombardirani svakodnevno.) Euripid na kraju *Medeje* zaključuje: „Ne zovi nikog sretnim, jer nitko sretan nije.“

Stari Rimljani su vjerovali u božicu Fortunu čije se kolo uvijek i neprestano okreće, dižući nas, spuštajući nas i povremeno gnječeći nas logikom pukog slučaja. Ništa ne zaslužujemo, ni nagradu ni kaznu. Kolo se naprosto okreće bez obzira na naš udio. Ništa, ili vrlo malo, zavisi od nas. Rimski filozof Seneka smatrao je da je najveći uzrok naše nesreće upravo nada i, s njom, njena stalna pratilja frustracija koja se javlja kad se naše želje ne ispune. Božićne i novogodišnje čestitke ne bi nam, dakle, trebale željeti ispunjenje svih želja, nego upravo odsustvo bilo kakvih želja – samo tako bili bismo možda spašeni antipatičnih osjećaja frustracije, nezadovoljstva, nesreće. Ovo je Senekina definicija čovjeka: „Što je čovjek? Lađa

koju će razbiti najmanji udarac. Tijelo slabo i lomljivo, golo, nezaštićeno, ovisno o pomoći drugih, izloženo svim udarcima Fortune.“ Jedina obrana od udaraca, mislio je Seneka, jest naša spremnost na sve. „Ti kažeš: 'Nisam mislio da mi se to može dogoditi.' Misliš li da ima išta što se ne može dogoditi, kad dobro znaš da se dogoditi može baš sve, kad vidiš da se sve stalno događa?“ „Da, ali nekako nisam mislio da će se dogoditi baš meni“, kaže čovjek. Seneka odgovara: „Računaj sa svime, očekuj sve. I kad se događa drugima, događa se upravo tebi.“

Ako se sve stalno mijenja i ako ne možemo računati ni na što, kako da se približimo sreći? Kršćanstvo kaže da se sreća ne može postići u ovom životu, ali da na nju možemo računati u životu poslije smrti. Ah. Ali mi bismo sve sada i ovdje. I zauvijek, molim. Rousseau u 18. stoljeću u svojoj knjizi *Sanjarije usamljenog šetača* kaže: „Sreća je trajno stanje koje, čini se, nije dostupno čovjeku u ovom svijetu. Sve je ovdje, na zemlji, u stalnoj mijeni koja ne dopušta čovjeku da računa na bilo što. Sve oko nas stalno se mijenja, mi se mijenjamo, i nitko ne može biti siguran da će sutra voljeti ono isto što voli danas. Svi naši snovi o sreći u ovom životu zato su prazni sni.“

Otvoriti se nesreći, kažu budisti. Pristati konačno na svoju ljudsku prirodu. Na nestalnost. Na stalnu mijenu. Na to da sreća stupa ruku pod ruku s nesrećom. Da je bol pratilja užitka. I da ćemo na kraju svi umrijeti.

Nietzsche, inspiriran budizmom, kaže: „Onim ljudskim bićima do kojih mi je stalo želim patnju, očaj, bolest, nepravdu, muku i poniženje. Želim im da se suoče i da iskuse duboki samoprezir, muku nesigurnosti i odsustva samopouzdanja, očaj gubitnika.“ A Dželaludin Balki, perzijsko-afganistanski mistik iz 13. stoljeća, bolje poznat kao Rumi, kaže ovako:

„Biti čovjek je stalno primati goste.
Svakog jutra novi gost.
Radost, bol, zlo, trenutačna spoznaja –
Svi oni dolaze nenajavljeno.

Ugosti ih sve i budi dobar prema njima.
I kad su gosti horda divljaka
Koja pomete tvoju kuću i ostavi samo pustoš,
Možda oni samo čiste tvoju kuću
Pripremajući je za nove radosti.
Mračne misli, stid, zloba,
Primi ih na svom pragu smijući se
I pozovi ih unutra.

Budi zahvalan svakom tko dođe,
Jer je svaki gost poslat
S one strane da ti pokaže put.“

Los Angeles, 13. 1. 2006.

Rasprodaja

Ovih dana možemo čuti Boba Dylana kako pjeva „The Times They Are a-Changin’“ na televizijskoj reklami za Kaiser Permanente, jednu od najvećih američkih firmi za zdravstveno osiguranje. Led Zeppelin reklamira Cadillac, Rolling Stones se pojavljuju u reklami za kreditnu kompaniju Ameriquest Mortgage, dok se Paul McCartney odlučio za investitorsku kompaniju Fidelity Investments. Nekadašnji heroji alternativne kulture danas ponosno stoje na stubovima korporativne Amerike. And who can blame them? Svatko, čak i oni najradikalniji bit će spremni razumjeti i opravdati kad uzmu u obzir da se radi o milionima dolara. Jer se svi principi i svi ideali daju raste-gnuti, prilagoditi, adaptirati. Pitanje je samo za koju cijenu.

Ipak, izgleda da i ovdje ima iznimaka. John Densmore, nekadašnji bubnjar grupe The Doors, nedavno je stavio veto na ponudu Cadillaca da za upotrebu pjesme „Break On Through“ preostalim članovima Doorsa plati skromnu cifru od petnaest miliona dolara. Densmore je s ostalim članovima benda, gitaristom Robbiejem Kriegerom i orguljašem Rayom Manzarekom, već godinama u raskoraku. Robbie i Ray, naime, nemaju problem s uzimanjem love, tvrdeći kako je Densmore zapeo negdje u sferi idealističkih

šezdesetih i kako je današnja realnost umjetnika upravo u suradnji s kompanijama. Densmore i ostala dvojica sreću se zadnjih godina samo na sudu: Densmore ih također tuži za zloupotrebu imena Doors – ostala dvojica sviraju i turiraju po Americi pod imenom Doors of the 21st Century, a nedavno su bili primorani, opet zbog tužbe neprilagođenog idealista Densmorea, da i to ime adaptiraju u D21C.

„Svi starimo“, izjavljuje 66-godišnji Manzarek, „zar ne bi bilo prirodno da nas trojica sviramo stare pjesme Doorsa, ako ni zbog čega drugog, a ono zato što je kraj blizu. Morrison je bio pjesnik, a svaki pjesnik želi da se njegova riječ čuje.“

Tko zna kako bi sam Jim Morrison o svemu ovome mislio danas, kao šezdesetogodišnjak. Možda bi i on shvatio da se opća rasprodaja naprosto ne da zaustaviti, da je proces kooptiranja alternativne kulture od strane korporativnog svijeta, uostalom, manje-više završen i da možda, zaista, umjetniku ne preostaje drugo nego da se uključi u proces, pogotovo ako na toj transakciji može pokupiti brzu i veliku lovu. Međutim, 1969. bilo je prilično jasno kako je Morrison razmišljao o tom problemu. Te godine, kad su u Americi Doors bili slavljani kao „američki Rolling Stones“, bend je dobio ponudu od Buick Opela da im proda svoj najveći hit „Light My Fire“ za 50.000 dolara. Morrison je u to vrijeme bio u Evropi i ostatak benda je glasao bez njega: ponuda je bila prihvaćena. Kad se Morrison vratio iz Evrope i saznao za deal, navodno je pobjesnio i zaprijetio da će na svakom budućem koncertu maljem rasturiti jedan Buick ako se reklama ikad snimi. Deal je, naravno, propao. Tada je bilo dogovoreno da svi članovi benda imaju isto pravo glasa pri odlučivanju o financijskim dealovima i da sve odluke moraju biti jednoglasne. Zbog toga Densmore danas može sam zaustaviti najnoviji deal od petnaest miliona dolara.